תיקוני עירובין

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירוב
בארץ הקודש
054-84-833-20

גליון שאלות הלכתיות
המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 497
כסלו תשפ"ו

מבחן וסיוד בשטח לכולל אברכים מארגנטינה

בשבוע זה הגיעו למוקד העירוב קבוצת אברכים מכולל בארגנטינה, לאחר שלמדו במשך תקופה את הלכות עירובין מהשו"ע והפוסקים, הגיעו לארץ כדי להיבחן על הנלמד ולעשות שימוש לראות איך עושים את העירובים בארץ ישראל. בתחילה נערך המבחן בהכות הנוגעות למעשה, עם דברי הפוסקים בשו"ע ונו"כ, ועד הפתרונות הנעשים בזמנינו, בפרט ההלכות של מי שנמצא במקום שאין עירוב, כיון שבחו"ל בהרבה מקומות גרים יהודים שומרי תורה ומצוות במקומות שאין עירוב כלל, וגם במקום שעשו לאחרונה עירוב גדול בכל זאת הרבה הורגלו שלא לסמוך על העירוב, ולכן הדנים של רשויות, מהו רשות היחיד ומהו כרמלית, נוגע מאוד למעשה.

מהי חגורת מפתח ומה המחלוקת בצורת עשייתה

במהלך הדיונים הוצג גם הנושא של חגורת מפתח, המשמש בחו"ל להרבה אנשים שצריכים לנעול את הבית כשיוצאים, ואינם יכולים להחביא את המפתח בחדר מדרגות כמו שעושים בארץ, מחשש שהגוים ימצאו אותו, ולכן משתמשים הרבה בחגורת המפתח. אלא שיש שתי צורות לעשיית החגורה, ושורש הנידון הוא בגדר הלכתי.

דהנה המפתח הוא חפץ שלקיחתו נחשבת טלטול האסור בשבת, וכתב הרמ"א (סי' ש"א ס"א) שגם אם מחבר את המפתח לחגורה אסור, אך סיים שיש שכתבו שנוהגים בזה היתר, וביארו הפוסקים והמשנ"ב שם (ס"ק מ"ה) שההיתר הוא כאשר המפתח משמש כאבזם לסגור את החגורה, שאז הוא נעשה כמלבוש. ויש שתי צורות שהמפתח ישמש את החגורה.

א. יש חגורת מפתח שעשויה מרצועת גומי חתוכה באמצע, ויש בשני הקצוות של הרצועה קליפסים, כעין מחזיק מפתחות שהוא נפתח ע"י לחיצה וחוזר ונסגר, ושני הקליפסים נכנסים בחור של המפתח, ואז רק ע"י המפתח נשלמת החגורה. כמו כן ניתן לעשות זאת בצורה פשוטה, ע"י סרט גומי [המשמש לתפירת גומי בבגד], וקושרים קצה אחד בחור שבמפתח, וכשחוגר את עצמו משחיל את הצד השני בחור וכורך כמה סיבובים וקושר קשר עניבה. בצורה כזו יוצא שהמפתח אוחז את החגורה, ובלעדיו לא היה אפשר לחגור, א"כ הוא נעשה כמלבוש שאין בו איסור טלטול.

אבל בשו"ת מנחת יצחק כתב לאסור את הצורה הזו, כי יוצא שרק שידית של המפתח נצרכת לחגורה, והחלק עם השיניים שהוא עיקר בפני עצמו אינו משמש את החגורה, אלא רק תלוי בה, ואינו מותר בטלטול. אבל בשש"כ (פי"ח הערה קצ"א) הביא שהגרש"ז אויערבך זצ"ל הניח דברי המנח"י בצ"ע, וסבר שהמפתח כלי אחד ומספיק שחלק ממנו משמש את הסגירה.

ב. מחמת זה יש שהמציאו חגורה אחרת, שגם השיניים שבמפתח משמשים את החגורה, ע"י שיש אבזם מיוחד ובו חריץ שהמפתח נכנס בו במקום הלשונית שבאבזם, ואז המקל של השיניים נכנס בחור שברצועה ונתפס כמו הלשונית בצורה כזו כל המפתח משמש את החגורה. הייצור הזה קיבל את הסכמתו של הגר"נ קרליץ זצ"ל, והוא טוב גם לשיטת המנחת יצחק.

ובאמת החגורה הנפוצה בחו"ל היא כמו הצורה הראשונה שהקליפס נתפס בחור, ובארץ יש גם את הסוג השני שניתן להשיגו בירושלים, ובהזמנה לשאר חלקי הארץ, בטל' 0548444696. הוצאנו את החגורה להראות את הטכניקה שלה, והאברכים בחנו אותה. [ועיין עוד בגליון 39 שהארכנו בכמה דינים בחגורת מפתח וצורת השימוש בה]. כמו כן עמדנו על נושאים נוספים רבים, והדברים נמשכו יותר משעתיים, ושמחו עם החידושים בהלכה ובפרקטיקה שנמסרו במהלך המבחן והלימוד.

לימוד קשירת החוט עם מוט טלסקופי וצורת המתיחה

לאחר מכן האברכים רצו לצאת גם לעשיה בשטח, להרגיש את החוויה בקשירת חוטי העירוב במודל המיוחד שיש בארץ, איך הטכניקה לקשור בראש העמוד, ובכלל איך נראים העמודים בארץ, שגם זה לא דבר מצוי בחו"ל שמשתמשים הרבה בעמודי חשמל. יצאנו יחד לאחד הישובים שבו אנו נמצאים באמצע התקנת עירוב, היו שם כבר עמודים שהותקנו שבוע שעבר, ועדיין לא היו בהם חוטים. הבאנו את חוט הדיג עם המוט הטלסקופי, והאברכים בעצמם העלו את החוטים ומתחו, אך לאחר שחשבו שזה נקרא מתוח, ניגשנו למתוח וראינו שזה עדיין לא נקרא מתוח, אלא אפשר למתוח יותר חזק באופן שנשאר עוד מטר מהחוט. עשינו את המתיחה יחד בחוזק רב, וקשרנו את החוטים. כמו כן למדנו איך מקפידים על הכנסת כל חוט בתוך הוי, שלא יישב מחוץ לוי ויפסל. גם בזה היה צורך להכניס פעם ועוד פעם עד שלומדים את הענין. אחר כך עסקנו קצת בהתקנת לחיים, עם המתקן הייחודי, הסברנו את המעלות שבלחיים. ובסוף הלימוד והסיור יצאו כולם עם ידיעה חזקה ומעשית, הכוללת גם חוויה, שתיחרט בזכרונם היטב, כיצד להקפיד על כל פרטי ההלכות שלמדו. ואח"כ גם לעשות כך בחו"ל עירובים קטנים וטובים.

האם מועיל לשכור את דירות הגוים מהמנקה של הבנין

דבר נוסף שעלה לדיון במהלך המבחן, בנושא השכירות מגוי, שנוגע לכל אחד מהמשתתפים שגר בבנין משותף ויש דירות של גוים, ואינו יכול לעשות עירוב חצרות בתוך חדר המדרגות אלא אם ישכור רשות מכל השכנים הגויים, דבר שקשה מאוד שכל השכנים יסכימו לו. לכן כדי לעשות את השכירות הם עושים שכירות מהפועל נקיון של הבנין, שיש לו חדר להניח את הדלי והכלים שלו, והוא נחשב שכירו ולקיטו של כל הבנין, נותנים לו קצת כסף, ותמורת זה הוא משכיר את הזכות של כל הדיירים.

סיוד לאברכים ולימוד העשיה בפועל בישוב

אבל לאור ביאור ההגדרות של שכירו ולקיטו, שאלו האברכים האם הזכות של המנקה באמת זכות המועילה להיחשב כשכירו ולקיטו. והנה בבנינים שיש למנקה חדר לעצמו להניח כליו, יש לדון האם זה נחשב שמשתמש בחצר של בעה"ב, כיון שאין לו רשות להניח דברים במקומות אחרים, ומבואר בשו"ע (סי' שפ"ב ס"ג) שאם ייחד מקום לשכירו ולקיטו, שמשאיל לו מקום מסוים, אינו נחשב שכירו ולקיטו. ובמשנ"ב שם כתב שאם בעה"ב משתמש איתו באותו מקום, הסכימו האחרונים להתיר, שלא כדעת השו"ע. אבל כפי שבררנו החדר של המנקה הוא פרטי ואין לאחרים שימוש בתוכו. וא"כ זה לבד לא ייחשב שכירו ולקיטו. [ובמשנ"ב שם הוסיף להתיר גם אם הוא יכול לסלק אותו משם, וזה תלוי בהסכם העבודה איתו, האם יכולים להעביר אותו למקום אחר ולהשתמש שם].

יש בנינים שאין למנקה חדר, ואינו יכול להשאיר חפציו בבנין, א"כ לכאורה אינו כשכירו ולקיטו, למרות שהוא שכיר אמיתי לכל דיירי הבנין, וכמבואר בביאור הלכה (סעיף י"א ד"ה או) דבעינן שיהיה לשכירו ולקיטו רשות להשתמש, אבל אם אין לו רשות זה לא מועיל. שאלנו את האברכים האם יש אפשרות להשאיר משהו בחדר עגלות או מקום שכל השכנים מניחים בו דברים. והם השיבו שאין כזה מקום, כל הבנין מסודר וכל אחד מכניס את חפציו אל ביתו, אין להניח סתם דברים.

אבל עדיין יש לדון שיש לו זכות שימוש בחדר מדרגות כאשר הוא עוסק בנקיון, כגון להניח את המעיל שלו, האם זה מועיל להחשיבו שכירו ולקיטו לכל השבוע ובעיקר ליום השבת, או שכיון שזה לזמן מועט אינו נעשה שכירו ולקיטו. וצ"ע.

ישוב שהתמנה אחראי חדש ושואל על מה להקפיד לתקן

בשבוע זה נתבקשנו מאחד הבוגרים של הקורסים בעירובין, לבוא יחד איתו לבדוק ישוב מסוים במרכז הארץ, מכיון שהוא התמנה בשבועות אלו לבודק של העירוב בישוב, ומידי יום שישי הוא נוסע ועושה סיבוב על כל ההיקף, ורוצה לדעת איזה דברים מקילים בהם ברמת הכשרות המתאימה לישוב, ואיזה דברים צריך להקפיד ולדרוש מהם לתקן.

אחד מהדברים שאנשים שמים לב אליהם מאוד ומבינים שצריך לתקן, וגם המועצה ואנשי הועד בישוב מבינים שזה דורש תיקון, הוא המצב של עמוד שהתעקם, למרות שברוב המקרים לא זה הדבר שנדרש מהם מצד הכשרות, כי דוקא בנושא הזה יש שיטות שמכשירות עמוד עקום, ובעירובי הישובים לא שייך שכל העירוב יחזיק מעמד בלי שהעמודים יתעקמו, ואם יש במקום אחד עמודים עקומים הרי בהכרח העירוב מסתמך על השיטות המתירות, וזה לא משנה אם יש עמוד אחד כזה או עשרה עמודים, אלא אם הוא עקום באופן חריג. אלא מה

שנדרש מהישובים הם תיקונים אחרים של ראשי עמודים פסולים, או מיקום של עמוד מוקף במחיצות שכתב המשנ"ב שאינו מועיל כלום, אפילו שהעמוד ישר ויש עליו חוט, אלו חלק מהדברים המעכבים יותר, שהם לא מבינים את החשיבות שבדבר, אבל באמת זה יותר קריטי מעמוד עקום. ובזה צריך ללמוד לתמרן בין הרצון של הועד לדרישה ההלכתית, ולנצל את הבנתם בעמודים עקומים לקבל מהם את האישור לתיקונים הנוספים שצריכים לעשות.

עמוד עקום באופן חריג שונה מעקום מעט

בכניסה לישוב היו שני עמודים עקומים באופן חריג, ויש לצדד שגם בעירוב פשוט צריכים לתקנם. וביאור החילוק הוא, שבענין עמוד עקום נחלקו הפוסקים, האם צריך שהמשקוף יהיה מכוון ישר מעל החלק התחתון של העמוד, כיון שאם סוטה מעט אינו נחשב על גביו, או גם בצורה כזו כיון ש העמוד ממשיך ועולה והחוט מחובר לצד העליון שמעל העמוד, זה נקרא על גביו אפילו שאינו ישר ואינו עובר על החלק התחתון. בחכמת שלמה (סי' שס"ב סי"א נדפס בגליון השו"ע) נקט שעמוד עקום פסול, והחזו"א בתחילה (סי' ע"א סק"ו) סבר להכשיר, ואח"כ (בס"ק י"א) כתב שמה שכתב קודם אין מקור נאמן להכשירו, ובקריינא דאיגרתא כתב הקה"י שהחזו"א פסל לנו עמוד עקום. ובאחרונים יש תשובות שהתירו אותו.

ולמעשה בעירובים השכונתיים מקפידים שהעמוד יהיה ישר והחוט יעבור על כולו עד למטה, וגם מוסיפים את הלחיים כדי שאם יתעקם מעט עדיין יהיה טוב מחמת הלחי, שהוא כמו עמוד קטן ורחב, שכל זמן שהחוט עובר מעליו הוא כשר. משא"כ בעירובי הישובים והערים אין מנוס מהמצב שעמוד מתעקם, ואינם יכולים לתקן כל עיקום, ונאלצים להקל כשיטות המקילות. ובני תורה המגיעים למקומות אלו, ידעו לעצמם לא לסמוך על כשרות כזו, אע"פ שהרבנות אומרת שהיא מהדרין, אך זה לא ברמת הכשרות המקובלת בעירוב שכונתי פשוט.

אך כל זה בעמוד עקום מעט, אבל יש עקום הרבה, שי"א שכבר מקלקל את השם "פתח" שלו, ונעשה כעין "פתחי שימאי", וגם בעירוב של ישוב צריך לתקנו. כזה היה המצב בישוב הנזכר, בסמוך לכניסה לישוב היו שני עמודים שעשו פתח אלכסוני ביותר. אין לנו הגדרה ברורה מאיזה עקמימות חייבים לתקן, אבל מה ששמענו מאחד מהרבנים המומחים לעירובים עירוניים, שאם הדבר מוגדר אצל בני אדם בהרוס, הוא מצב שצריך לתקן, ואם זה נראה עמוד תקין רק שעמד עקום, זה ניתן להקל בעירוב עירוני.

עד היכן מותר לטלטל כשהעמוד עקום

ובמסגרת השיעורים של העירובין של מוקד העירוב, בארנו את גודל הבעיה בהגדרה ההלכתית של עמודים עקומים, בדוגמא כזו שמופיעה בתמונה, שהעירוב נמצא בצד שמאל, והעמודים נוטים לחוץ לצד ימין עד כדי שהחוט עובר בגובה במרחק מטר מהמקום של תחתית העמוד. ונשאלת השאלה אם נאמר שזה נחשב צוה"פ, עד איפה יהיה מותר לטלטל, עד מקום רגלי העמודים, או עד מקום החוט שהוא נותן עוד שטח של מטר נוסף.

והנה אם נאמר שההגדרה היא שהמשקוף כביכול יורד וסותם, כאילו כל מה שתחתיו הוא לפנים מהפתח, ויהיה מותר עד כנגד החוט. קשה מה ישמש מחיצה בצדדים של אותו שטח, כי בצדדים יש רק עמודים עקומים ואין שם מחיצה, וא"כ השטח פרוץ אל מקום האסור. אלא הגדר הוא שהעמודים של הפתח הם הגודרים את הפתח, [וכן מבואר בחזו"א ובכמה אחרונים שהגיפופים הם תחילת המחיצה ויוצרים את הסתימה לכל הפתח], ולפ"ז אין לטלטל עד החוט, אלא עד המקום של העמודים, והביאור הוא שהם סוגרים את השטח כמו מחיצה נטויה, כעין תל המתלקט, ומותר לטלטל עד שטח האלכסון. [וזה דבר מוזר, שאם יש מדף באויר שמעל השטח של המטר שנמצא מעל נטיית העמודים, אפשר להושיט את היד בחלל ולהניח על מדף כלשהו וזה נקרא אויר רה"י, ואם יוריד ויניח בקרקע שתחת המדף שמתחת נטיית העמודים, יהיה כרמלית].

וכן להיפך כאשר העמודים נוטים פנימה לתוך שטח העירוב, יהיה מותר לטלטל למטה בקרקע עד הרגלי העמודים, אבל האויר שמעל נטיית העמודים יהיה אויר של החוץ.

ובזה יובן מדוע כל כך קשה להגדיר שהמשקוף מעל הפתח, שהרי השטח שלפניו בקרקע כבר נחשב מחוץ לרשות. וכל שכן כאשר עמוד אחד נוטה יותר מהשני, או לכיוון אחר, שבזה ודאי קשה להסביר איך העמודים גודרים את הפתח, כי אין אפילו צורה של גדר נטויה.

חוט על עמוד כמו ז' והתוספת שעשה התושב ופסל אותו

והנה בהמשך של קו העירוב היה כמדובר דברים חמורים הרבה יותר. באחת מהחצרות היה תושב נחמד שהעירוב עבר בחצר שלו, והוא הרחיב אותה הרבה ובנה בתוכה, וממילא נהרסו העמודים. בשלב ראשון החליטו שיקשרו את החוטים לעמודים שהוא עשה לצורך עצמו, וכך לא יצטרכו להשקיע עמודים חדשים. אלא שקשרו אותם מהצד של העמוד, ואז הערנו להם והוא עשה ו' מעל העמודים שהיו לו, והם היו כמו האות ז', וחיבר את הוי באמצע כנגד העמוד, וקשרו את החוט מעל העמודים בצורה כשרה. [אמנם התעורר נידון האם הברזל השוכב על העמוד אינו מפסיק בין העמוד לחוט, והוכרע שכיון שהוא שווה לעובי העמוד ומחובר אליו, אינו דבר החוצץ, ואכמ"ל].

לאחרונה כשהגיע הבודק החדש, הוא הבחין שהתושב רצה לחבר על העמודים שלו פרוז'קטור ומצלמה, ולכן עשה במיוחד לצורך העירוב תוספת הגבהה, עם מוט ברזל עומד ומולחם על העמוד עם וי מעליו, כדי שהחוט יהיה בגובה ולא יפריע לו. אבל המוט שהוא חיבר והלחים היה בצד ולא מעל העמוד, ובצורה כזו העירוב פסול. וזה גם לשיטות המקילות בעמוד עקום, היינו רק אם זה קו אחיד עד לחלק התחתון, כדי שייחשב על גבי החלק התחתון, אבל כשיש דבר נפרד שנמצא בצד, אין להחשיבו כהמשך, וגם כשהוא באמת המשך כגון עמוד בצורת האות ל', אין אפשרות לקשור על ראש הל', כי העמוד התחתון אינו תחתיו. א"כ למרות הרצון הטוב לשמור על החוט של העירוב, זה שמירה על חוט ולא על עירוב, כי אינו צורת הפתח, אלא סתם חוט שעובר מסביב. ואסור לטלטל כלל במצב כזה.

בנוסף היה עוד שינוי, שהתושב הוסיף גדר סביב כל החצר, והיא נעשית רשות היחיד בפני עצמה, וא"כ העמודים שבתוך החצר שלו נמצאים בתוך רה"י ופסולים, כמו שכתב המשנ"ב סי' שס"ג ס"ק קי"ג, שעירוב כזה אינו מועיל כלל.

הבעיות בלחי מקרש דק, ובקרש רחב

בשלב ראשון שהאברך הגיע לשם יחד עם עוד חבר, הוא העמיד שם מחוץ לגדר של החצר לחי מקרש של בניה, שרחבו עשרה ס"מ, ועשו שיהיה מכוון תחת החוט. בדבר זה אנו מלמדים שיש בו מכשול גדול, א. קשה לכוון אותו שיעמוד כ"כ מצומצם תחת החוט. ב. אם החוט יתנדנד מעט הוא ייצא לגמרי מראש הלחי, ויפסל. ואינו דומה לחוט על ראש העמוד שמתנדנד באמצע, ובמקום חיבורו אינו יוצא. ג. הלחי במשך הזמן זז מעט ואינו תחת החוט. ד. ביישובים לא יודעים לפקח עליו, וקשה לבדוק אותו כי צריך להגיע קרוב, ומדלגים עליו. ויש עוד סיבות התלויים בתנאי המקום.

אחריו הגיע מישהו אחר, וידע את החיסרון הגדול בלחי צר, ולכן הוסיף עליו לחי רחב. כשהגענו כעת, היה ניכר בבירור שהלחי הראשון הצר אינו תחת החוט, אבל כבר היה לחי רחב, [אמנם אם הוא משוך כלפי תוך העירוב יותר מג' או ד' טפחים יש חשש פתחי שימאי כמבואר בחזו"א, ואכמ"ל]. למעשה מסרנו לועד שבמקום הזה צריך עמוד עירוב תקני חדש, וצריך להעמיד אותו מחוץ לחצר המוקפת. ואז הגדר תשמש המשך למחיצות העירוב, עד העמוד הבא שנמצא מחוץ לחצר בצד השני. והעמודים של התושב כבר לא ישמשו אלא זיכרון ללימוד ההלכות.

בדבר זה למדנו את ההתמודדות של היישובים עם העמודים המתעקמים והגדרים שצריכים להגדיר ברמת כשרותם, וגם עם התיקונים שהתושבים עושים, שלפעמים עם כל הרצון הטוב זה עושה שהעירוב פסול במשך תקופה עד שבא מישהו שיודע ומפקח על העירוב כהלכה. נברך את האחראי החדש שיזכה לזכות את אלפי התושבים בשמירת השבת לכל הפחות לשיטות המקילות יותר. ואנחנו נתחזק מזה בשמירה על כשרות מהודרת וראויה.

לקראת ימי החנוכה

נפתח מוקד השאלה לציוד למדידת גובה מקום ההדלקה, עד עשרים אמה. ויש שתי צורות של מדידה, יש מקרים שבהם השאלה של גובה הדירה כלפי הרחוב שלפני הבנין, שזו מדידה פשוטה. למדידה זו יש שני סוגי מכשירים, יש מכשיר לייזר המודד מדידה אלקטרונית מדויקת. ויש מדידה מכנית ע"י סרט מידה ארוך שמשלשלים מהחלון עד למטה, ורואים בסרט כמה הגובה.

אבל יש מדידה למי שגבוה מעשרים אמה מהרחוב הסמוך, אלא שהמשך הרחוב עולה, וכלפי ההולכים שם זה בתוך עשרים אמה ושלטא בה עינא. מדידה זו דורשת את מכשיר הלייזר של מדידת הסוכות, ששולח קרן אור ירוקה וישרה למרחק. מניחים אותו על הקרקע של הרחוב הגבוה, ונוצר סימון על קיר הבנין בהתאם לגובה הרחוב, ומשם רואים אם יש עשרים אמה. ניתן להשתמש בו רק בלילה, ויש לפנות למוקדי הסוכה להשאלת מכשיר כזה. דמי שימוש 15 ש"ח לשימוש והחזרה מיידי.

שיעור עשרים אמה במידות של זמנינו, לשיעור חזו"א הוא 11.52 מטר, [וי"א לחומרא טפח עצב עד 11.28], ולשיעור רח"נ הרגיל הוא 9.60 מטר, וי"א לחומרא 9.38] ולשיעור החדש בדעת רח"נ הוא בערך 9.10 מטר. ואם הרחוב רחוק מעט מהבית, משערים לפי קרקע הרחוב, ולא לפי גובה הבנין. אך אם מדובר ברחוב מרוחק, יש שיעור מסוים שכבר אינו נקרא ניכר לעוברים ושבים, ועד כמה נקרא ניכר, אין שיעורו ידוע.

להשאלת המכשיר בבני ברק – 03-6195849 / 0534121360